

884399. K-674 н. 13.

ОЛЕКСАНДР КОРНІЙЧУК
ПАРТИЗАНИ
СТЕПАХ УКРАЇНИ

Українське видавництво 1944

Ціна 1 крб. 50 коп.

V.N. Karazin Kharkiv National University

00609334

7

67457.13

ОЛЕКСАНДР КОРНІЙЧУК

ПАРТИЗАНИ В СТЕПАХ
УКРАЇНИ

ПРОВЕРЕНО
ДНБ 1945.

ПРОВЕРЕНО
ДНБ 1939

ПРОВЕРЕНО
ДНБ 1945

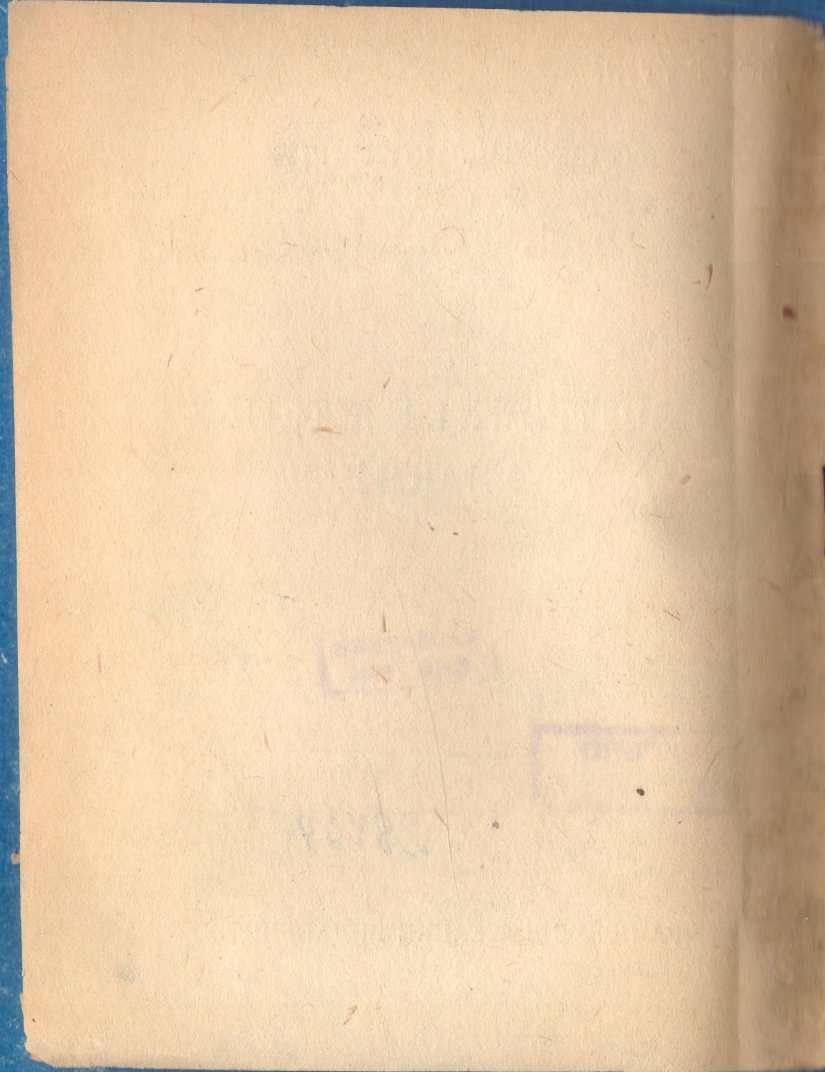
Державна Наукова
Бібліотека ХДУ
№ 284399

УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО

Москва

1944

Київ

Дія перша

Надвечір. Площа. Коло колбуду зібрались колгоспники, колгоспниці. Галушка тримає карту. Коло нього Часник.

ЧАСНИК. Громадяни діди, баби, женщины, подруги бійців, брати і сестри! Штабу нашому ополченському стало відомо по телефону, що німець з цього містечка (показує на карті) суне у наш бік і зараз ворог від нашого села за тридцять кілометрів. Виходить, вчасно ми відправили дітей і хворих, а також вивели усю худобу, вивезли з села усі машини. Зараз перед вами ставлю одне питання. Хліба наші, пшениця і жито, важкий колос, що гнеться від чесної праці нашої на ланах... Що робити? Скажіть, громадяни діди й баби, ваше перше слово,— залишимо ворогу свій піт, свій труд, свою мечту, що золотом укрила лани широкі? Говори, діду Тарасе, ти найстарший серед нас.

ТАРАС. Хай буде проклята земля, що ворогу залишить хоч стебло! Спалити в корінь! Амінь.

ЧАСНИК. А ви?

СТАРІ КОЛГОСПНИКИ. Спалити.

ЧАСНИК. А ви?

Баби мовчать, плачуть.

ЧАСНИК. Скажіть, баби.

ГАЛУШКА. Припинити плач і бути в курсі діла, коли рішається наша судьба!

ЧАСНИК. Мовчи, Галушка..

БАБИ. Еге ж, мовчи, мовчи, Галушка, такий врожай цей рік, скільки праці нашої! О, господи, пошли наглу смерть дияволу Гітлеру і всій його орді, будьте прокляті навіки, бусурмани!

ЧАСНИК. Та що ж?

БАБИ. Палити. Самі запалимо, не дамо бусурманам нашу працю!

ЧАСНИК. Хто за те, щоб предати вогню хліб, але не здати лютому ворогові добро наше? Всі руки підняли. Докладай, товариш Галушка..

ГАЛУШКА. Громадяни! Проти нас іде ворог, але не просто німець, а, як ми дізнались від енської частини, на нас сунуть полки СС. Що таке СС? Це по їхньому так зветься гвардія самого Гітлера, а по нашому це фашистська сволоч, сво-о-лоч, от воно і виходить

два С. В курсі діла? Виходить, нам доведеться битись з цією подвійною сволоччю. За наказом товариша командира Часника організовано партизанський загін. Командир — товариш Часник, я — заступник командира, бійці — Катерина Бунчук, Редька, Пуп, Палажка, Параска, Петро, Іван, Стратон, Кирило... Поки що всі. Як бачите, загін невеликий, але добрий. Останні, як біженці, сьогодні вирушають у тил.

ТАРАС. А хто ж ці останні?

ГАЛУШКА. Ви, старі люди, дівчата...

ТАРАС. Пиши мене до списку, бо коли не запишеш, то я оцим дрючком як дам у твій тил, то й ноги простягнеш! Чого ви мовчите?

ДІВЧАТА. Пиши нас!.. Пиши!..

БАБИ. І нас пиши, пиши, ми їм очі повидряпаємо!

ДІВЧАТА. Нікуди од вас не підемо (тиснуть на Часника).

ЧАСНИК. Тихше, тихше... Замокніть...

ГОЛОСИ. Не будемо мовчати... Разом з тобою, Часник, цвітущу жизнь строїли... разом і помремо... Пиши... Пиши...

ЧАСНИК. Добре. Приймаю всіх. Усі підете у плавні з нами. Нехай живе священна вітчизняна війна (зняв шапку).

Тиша, усі зняли шапки.

ТАРАС. Нехай живе! Амінь! (Одягнувши шапку).

ЧАСНИК. Катерино, бери дівчат, наливай в пляшки бензину. Вам, трактористкам, випадає виконати волю нашу. Розставиш дівчат так, як казав. Скільки на годиннику у тебе?

КАТЕРИНА. У мене сім.

ЧАСНИК (подивившись на свій годинник). Підпалиш рівно в дев'ять, за нею підпалюйте усі. Не затремтить рука у вас, дівчата?

КАТЕРИНА. Товаришу Часник, від нас усіх скажу — руки наші тремтіли від утоми, коли дні і ночі орали землю, в рекордні строки піднімали чорнозем, машини втомлювались, а ми, як звісно всім, перемагали свою і трактора утому. Одна мрія вела усіх нас, щоб колос не сорок п'ять, не п'ятдесят, а вдвое зерен дав, і цього року, ось дивіться, сто, сто десять і сто п'ятнадцять зерен, а кожне, як горіх. Не бачила земля такого дива, а все це ми, наші руки, безсонні ночі, піт і кров, і ця мрія, що гріла серце наше, спиняла втому, давала завжди свіжі сили, — прийшла до рук наших. Ось вона, важка, як золото. Ні, не віддамо тебе, не затремтить рука, бо в серці зненависть, не затремтить рука, бо не вона підпалює, а серце. Вогню у ньому вистачить спалити добро своє, але й згорять і вороги усі. Ходім, дівчата! Нехай горить земля, нехай на ній сконає ворог!

ЧАСНИК (підійшов, поцілував Катерину. Вона віддала йому колоски). Іди, Катерино, ідїть, дівчата! (Повернувся, одійшов, витер сльозу. Дівчата пішли. Стоїть Часник, дивиться на колоски, гладить їх. Тихо підійшов Пуп, витирає очі).

ЧАСНИК. І чого ти крутишся тут? О, дурний, сльозу пустив.

ПУП. Виноват, не витримає, побачив, що у вас... так і мене за серце взяло...

ЧАСНИК. Що, що ти побачив? От, дурень, мені комаха влетіла в око...

ПУП. Так точно, комаха, мені аж дві влетіло. І розвелось їх тут... (Починає відганяти).

ЧАСНИК. Еге, мабуть, на дощ...

Чути, летять аероплани.

ГАЛУШКА. Он летять... Один, два, три... Чиї ж вони?

ЧАСНИК. Подивимось.

ГОЛОС. Наші, наші...

ГОЛОС. А, може, й ні.

ЧАСНИК (дивиться). Що ж у нього під крилами — зорі чи ні?

ХЛОПЧАК САШКО. Дядьку Часник, у них під крилами чорні гадючки.

ЧАСНИК. Гадючки? Усім під командуванням Галушки озброїться і за село, пильнувати, бо можуть скинути диверсантів.

ГАЛУШКА. Єсть. В колбуд, одержувати зброю. (Побігли).

ЧАСНИК. Сашко, на дерево, дивись...

Сашко побіг. Вибіг Галушка, за ним усі, озброєні.

Пуп весь в гранатах.

ЧАСНИК. Ти що ж, Пуп, всі гранати на-чепив?

ПУП. Дозвольте доложить,— товариш Пуп при шости гранатах є сила непереможна.

ГАЛУШКА. Не кажи гоп, поки не в курсі діла.

САШКО (з дерева). Дядьку Часник, стрибають з аеропланів з парашутами.

ЧАСНИК. Де?

САШКО. Прямо на Горобине поле.

ЧАСНИК. Галушка, ти з людьми туди! Баба, з левади пильнуйте! А я з Пупом з цього боку відріжу, щоб не вскочили у плавні. Дід Остап і дід Тарас, пильнуйте тут,— хто буде йти незнайомий,— затримуйте.

ТАРАС. Добре. Тільки для нас не вистачило зброї.

ЧАСНИК. Візьміть коли. По конях! (Побігли). Швидше давайте, хлопці! (Побіг, за ним Сашко, цокіт копит).

ДІД ОСТАП. Виходить, ми, Тарасе, на посту.

ТАРАС. На посту, Остапе.

ОСТАП. А хто ж у нас командир?

ТАРАС. Виходить, я.

ОСТАП. Та й чого ж це ти?

ТАРАС. А хто ж?

ОСТАП. Виходить, я.

ТАРАС. Та й чого ж це ти?

ОСТАП. Бо я був у чині бомбардира.

ТАРАС. А я фельдфебелюм був...

ОСТАП. Так що ж, бомбардир нижче від фельдфебеля?

ТАРАС. Виходить, нижче.

ОСТАП. Виходить, ні.

ТАРАС. Мовчать, смирно!

ОСТАП. Смирно, мовчать!..

ТАРАС. Слухай, Остапе, і вредний же ти! Давай виміряємо,—хто зверху, той командир.

ОСТАП. Добре. (Міряють на дрючку).

ТАРАС. Виходить, я...

ОСТАП. Ти.

ТАРАС. Ану встань. (Остап встав). Смирно. Так. Слухай ти, нижній чин, як стоїш? Ану, під козирьок! Так... Біжи в колбуд і пошукай якоїсь зброї.

ОСТАП. Слухаю, товариш командир! (Пішов).

Тарас тихо наспівує; виходить Остап, виносить два пістолети старовинні.

ОСТАП. Оце в кімнаті драмгуртка було, більше нема нічого.

ТАРАС. Добре, чіпляй собі один, ним налякати можна, а до них треба ще добрих ломак. (Пішов до тина, витягнув два кілка). На, замашні кілки. Тепер слухай наказ. Коли ми будемо сидіти отут, то ворог зараз нас побаче і або зробить наступлення, або обійде, тому ми мусимо перші побачити ворога. Пойняв?

ОСТАП. Так точно!

ТАРАС. Я сховаюсь за цим кущем, а ти там, навпроти. Як тільки що помітиш, зозулею дай знати, а потім дивись за моєю командою. Пойняв?

ОСТАП. Так точно!

ТАРАС. Коли будуть іти двоє, я вийду, почну говорити, а ти ззаду тихо підкрадайся і одному очкура на шию, а другого я ломакою по голові...

ОСТАП. А як їх буде трое?

ТАРАС. Третій безпременно злякається і або втече, або здасться в полон.

ОСТАП. А як їх буде четверо?

ТАРАС. Тоді ми кричимо що є духу: в атаку, гура,— і вони тікають...

ОСТАП. А як п'ятеро?

ТАРАС. Мовчать! П'ятеро зразу не підуть. А як і підуть, то головне — сповняй мою команду. Нам і десять не страшно. На позицію — кроком руш!..

ОСТАП. Слухаю! (Пішов за кущ).

Тарас сів за кущем. Через хвилину чути зозулю з боку Остапа. Тарас виглянув і сховався. Вибігла людина в селянському одязі, озирається, сховалася по другий бік куща, де дід Тарас. Виглянув Тарас і сховався, виглянула людина, дивиться, не помічає ззаду діда Тараса. Дід махнув кілком, ударив по голові незнайомого, той упав.

ТАРАС. Амінь. (Крикнув). Остап, сюди! (Біжить Остап). В'яжи його, поки не одійшов.

ОСТАП. Та це ж ти якогось дядька прибав.

ТАРАС. Сповняй приказ, швидше!

Остап в'яже.

ОСТАП. Руки зв'язав добре, дай очкура на ноги...

ТАРАС. От біда, на! (Подав).

ОСТАП. Готово.

ТАРАС. Стягни з нього пояса і дай мені, бо штани злазять.

ОСТАП. На! (Подав).

ТАРАС. Нічого, ремінь добрий (одягає). Тепер обшукаємо. О! (Витягнув два револьвери). Бачиш, який це дядько. Чесний

чоловік не буде крастися, як злодій, і ховатися.

ОСТАП. А під цією світою у нього аж три кишени.

ТАРАС. Витрушуй.

ОСТАП. О (подає), бомби — аж чотири.

ТАРАС. Вони. Трохвеї добрі... (Чути далеко постріли). Це наші у бій вступили. Чуеш? Так під Мукденом починалось...

ОСТАП. Але й дав же ти йому, Тарасе, мабуть, не прокинеться.

ТАРАС. Тягни його на плац, а я водою покроплю.

Остап тягне, полонений застогнав.

ТАРАС. Подав голос, виходить, і води не треба. Закуримо, Остапе, поки він одійде. (Закурюють люльки).

ПОЛОНЕНИЙ. Ой, ой, де ж це я...

ОСТАП. Ніби по нашому говорить.

ТАРАС. Еге... Ану, посади його (Остап посадив, підтримує).

ПОЛОНЕНИЙ (відкрив очі). Ой! Хто ви?

ТАРАС. Ми ті, що тебе впіймали, і тепер не ти, а ми тебе питати будемо.

ОСТАП. Отвіт держи по правді, бо товариш командир у нас строгий, дуже строгий.

ПОЛОНЕНИЙ. Де командир?

ТАРАС. Я командир. Хто ти єсть? Куди ти біг, нащо ти біг, і викладай, яка у тебе в голові є мисль?

ПОЛОНЕНИЙ. Слухайте, діду, я тутешній, розв'яжіть мене, все розкажу, я не втечу, ви мене прибили так, що й рухатись не можу,

ОСТАП. Брешеш, чого так жили на руках надулись? Пробиєш, як зав'язано? Не турбуйся, очкур добрий і в'язав я. Таких, як ти, я на віку своєму не одного в'язав...

ТАРАС. Мовчи, Остапе. Кажі, хто ти є?

ПОЛОНЕНИЙ. Дід Остап, чекайте. Остап Макогон?

ОСТАП. Я Остап Макогон.

ПОЛОНЕНИЙ. А ви Тарас Верниземля?

ТАРАС. Диви, пізнав, хто ж ти такий?

ПОЛОНЕНИЙ. Яке щастя, що я зустрів вас, діди дорогі, розв'яжіть же, вам розкажу... Як бачите, я знаю вас... А де ж баба Марта, чи жива?..

ТАРАС. Моя Марта померла, її душу бог прийняв, а твою ми відправимо до чортів у пекло, коли будеш крутити. Відповідай, хто ти є?

ПОЛОНЕНИЙ. Діди мої любі, я син Прокопа Рябого, Степаном звать мене, хіба не пам'ятаєте? Ви ж, діду Тарасе, мене вчили рибу ловити...

ТАРАС. Син Рябого... Степан, ти у Петлюри служив. А потім банду мав. Казали, що тебе убили, а виходить...

РЯБИЙ. Живий, як бачите. Вже Червону Армію розбили вщент, узавтра будуть тут наші ослободителі.

ТАРАС. А хто ж вони, освободителі наші?

РЯБИЙ. Німці і ми, українські фашисти.

ОСТАП. Так ти фашиста?..

РЯБИЙ. Так, ми звільнимо вас від більшовиків. Колгоспи геть, у кожного своя земля.

ТАРАС. У твого батька було чотириста десятин, а в мене дві. Виходить, кожному своє.

РЯБИЙ. Я дам вам ще дві і діду Остапові...

ТАРАС. Який ти щедрий. Дасиш, як батько твій давав, дер шкіру з людей усе життя. Ні, ми щедріші від тебе: не дві, а три тобі дамо, три аршини. Як, Остапе?

ОСТАП. Та три для нього багатенько, так два з чверткою вистачить.

РЯБИЙ. Ви жартуєте, діди?

ТАРАС. А чого ж нам не жартувати, коли такого чорта уловили.

ОСТАП. Колись батько твій ударив мене в лице при народі. Він тоді сказав: «Б'ю тебе, голодранцю, при народі, щоб силу мою знав». Не довелося йому віддати.

ТАРАС. Віддай сину.

ОСТАП. Я таке намереніє і маю. Держись. Б'ю я тепер тебе, бандите, щоб силу мою знав. (Взяв за груди, вдарив).

ТАРАС. Ну, як? Добре, Остапе, дав?

РЯБИЙ. Чекайте, діди, добром не хочете, узавтра будуть німці, за мене спалять все село, з вас шкури поздирають. В ім'я дітей невинних, жінок, пустіть мене, бо всі загинете у муках, пустіть, діди, я вам прощаю все, заприсягаюсь богом святим, пустіть... Я німцям скажу, на старшину вас настановлять.

ТАРАС. Удар його, Остапе, ще раз, щоб замовк.

ОСТАП. Не хочу більше бруднити руки об фашиста. Краще вбити зразу. Як, Тарасе?

ТАРАС. Амінь.

ОСТАП. З цього ліворвера чи як?

ТАРАС. Не варто кулю псувати, кінчимо його колами.

ОСТАП. Добре.

РЯБИЙ. Діди мої любі, заклинаю богом, пустіть, не вбивайте.

ТАРАС. Закурюй, Остапе. (Набивають люльки). Щоб не портить центральне место, відтягнемо його туди у рів і там кончимо. Запальною люльку. (Запалили). Бери за ногу.

РЯБИЙ. Заклинаю вас богом, заклинаю...

ТАРАС. Хоть і чортом, нам наплювать, бо ми святе діло робимо. Вбиваємо тебе як во-рога землі нашої. Вперьод, Остап!

ОСТАП. Вперьод, Тарас! (Схопили за ноги і потягли Рябого).

Темнішає, чути тупіт коней, спинились коні, виходять Часник і Галушка.

ГАЛУШКА. І вчасно вискочив ти їм на-переріз, утікли б двоє...

ЧАСНИК. Я знав, що вони подадуться до очерету. Жаль, один таки утік.

ГАЛУШКА. А може, їх і було четверо.

ЧАСНИК. Ні, п'ять. Сашко бачив, що стриб-нуло п'ять. Очі молоді, помилитись не міг.

ГАЛУШКА. І де він зник, немов крізь землю провалився?

ЧАСНИК. Десь у пшениці, а може, і в го-роди вскочив. Ей, діди!.. Діду Тарасе!.. Діду Остапе!..

ГАЛУШКА. Нема. От старі чорти. Мабуть, там у саду поснули. (Пішов). Ей, діди! Нема!

ЧАСНИК. Ну ж я їм, кинули пост.

ГАЛУШКА. Треба їх відправити, старі вони, нездатні ні до чого.

ЧАСНИК. Для розвідки дуже підходящі...

ГАЛУШКА. Поки Пуп приведе полонених і прийдуть люди, давай поміркуємо: в очереті комарів видимо-невидимо, як хмари. Нещодавно телиця з моєї ферми заблудилась в очереті і

загинула за одну ніч, на ранок знайшли, і що ти думаєш,—задушилась від комарів, комах. Усі ніздрі й горло були запаковані комарами.

ЧАСНИК. Ото й добре. Навряд, щоб німці за нами в очерет полізли. Ну, а нам доведеться дьогтем намастити тіло, так комар не візьме і ніяка кузка не заведеться.

ГАЛУШКА. Я бочку дьогтю наготовив, може взяти дві?

ЧАСНИК. Треба взяти дві, а то й три. Люди до нас будуть прибувати. Думаю, що до зими ми загін матимемо чоловік на двісті, не менше.

ГАЛУШКА. А хіба війна до зими не закінчиться?

ЧАСНИК. Мабуть, ні. Німець, це все таки сила велика, він проти нас усю армію кинув. Мільйонів з сім, а то й більше.

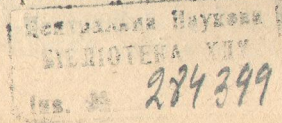
ГАЛУШКА. От коли б англійці увійшли у курс діла і йому стукнули і з того боку.

ЧАСНИК. Та, мабуть, стукнуть, угоду ж підписали.

ГАЛУШКА. А що воно француз, сидять німець на його шиї, а він мовчить.

ЧАСНИК. Да, мовчить. Не чуть французьких партизанів.

ГАЛУШКА. Спортився народ, а колись були вояки.

ЧАСНИК. Не то що спортився, але дуже багато у Французькій державі продажної тварі розвелося.

ГАЛУШКА. Кажуть, серби добре партизаниють.

ЧАСНИК. І черногорці. Народ малий, а завзято б'ється.

ГАЛУШКА. І наші на Закарпатській Україні, читав, як вони спалили аеродром, та й поляки почали...

ЧАСНИК. Піднімаються так, як колись на Чингісхана.

Входить дід Тарас і дід Остап.

ГАЛУШКА. Ей, діди, ви що ж так вартуете, кинули пост?

ТАРАС. Звиняйте, товариш командир, ми на посту.

ОСТАП. Так точно, на посту.

ГАЛУШКА. Де ж ви були?

ТАРАС. Рябого кончили, Степана, колами..

ОСТАП. У яру, і землею прикрили погань, щоб не смерділа.

ГАЛУШКА. Степан Рябий — петлюрівський бандит, де ж ви його зустріли?

ТАРАС. Він перед смертю у яру усе сказав, дознаніє зробили ми по хвормі. Вийшло так, що він стрибнув з їроплана і городами проліз у село. Ми тут його вловили і з Остапом за-

судили на смерть, колами його кончили, а ось трохвеї...

ЧАСНИК. А ми тут турбувались, де дівся п'ятий. Чотирьох вловили.

ТАРАС. І кончили?

ЧАСНИК. Кончимо тут, при всьому народі.

ГАЛУШКА. Так це німців вів сюди Рябий, от гад пекучий. А добре, діди, ви його той... може, перевірити, а то прокинеться і втече...

ТАРАС. Не прокинеться, ми теж у курсі діла.

ОСТАП. А як же...

Чути далеко вибухи гармат.

ЧАСНИК. Неначе б'ють гармати...

ГАЛУШКА. Так, бій вже недалеко. (Вибухи дужче). Відходять наші...

ЧАСНИК. Я подзвоню в район. (Пішов у клуб).

ГАЛУШКА. А що, діди, Рябий говорив?

ТАРАС. Хотів говорити багато, та ми його не захотіли слухати.

Входять Пуп, селяни, ведуть зв'язаних чотирьох німецьких парашутистів.

ГАЛУШКА. Чого так довго вів їх, Пупе?

ПУП. Дозвольте доложить, товариш Галушка.

ГАЛУШКА. Докладай, товариш Пуп.

ПУП. Вели ми їх швидко, але люди помітили, що оці два позадирали голови, посмі-

хаються і неначе на нас з погордою дивляться, ніби не вони полонені, а ми. Вирішили ми збити їм гонор. Як бачите, зараз вони голови поопускали, стоять, як і помагається полоненим, а цей, як бачите, і стояти вже не може, тому його підтримують. Правда, товариш старший міліціонер Редька був проти наших дійствій, та йому я сам дав у вухо.

ГАЛУШКА. Щоб був у курсі діла?

ПУП. Так точно.

РЕДЬКА. Товариш Галушка, це не по закону. Я, як старший міліціонер...

ГАЛУШКА. Мовчать! Не по закону, сучий син? А вони по якому закону грабують нашу землю, вбивають дітей наших, жінок, батьків, ламають цвітущую жизнь нашу! (Схопив міліціонера за груди). Я з тебе душу витрясу, коли ти ще раз хоч писнеш про закон!

РЕДЬКА. Винуват, я зразу не поїняв.

ГАЛУШКА. Дивись мені. Граждани, щоб було усім понятно. Надалі щоб усі були у курсі діла,— об'являю всенародно, що зараз існує один закон, який є святий закон— де не зустрінеш ворога, знищуй, зничтожуй, чим можеш, а коли в руках нічого нема, души його, але кончай безпременно. Робить так, як зробили дід Тарас і дід Остап. Тільки що вони примінили святий закон і колами кончили ні-

мєцького диверсанта. Слава дїду Тарасу і дїду Остапу!

УСІ. Слава, слава!

Дїди зняли брилі, вклоняються. Вийшов
Ч а с н и к.

ЧАСНИК. Партизани! Я тільки що дзвонив у район, так лінію уже перервано. Ви чуєте, гармати б'ють все ближче. Виходить, ворог десь недалеко. Треба швидко вирушати. Об'являю, ми підемо у плавні, а там скажу, на який острів.

ЖІНКА. В плавнях нас комарі з'їдять за ніч одну.

ЧОЛОВІК. Їх там хмари, ми загинемо.

ЧАСНИК. Ще не почав воювати, а вже «загинемо», ех, ти, курка (сміх). Не бійтесь комарів, берем три бочки дьогтю, кожен вимастить себе дьогтем, і комар не візьме. Чи речі усі знесли сюди в колбуди?

ГОЛОСИ. Усі...

ЧАСНИК. Тоді беріть мішки і зараз же шикуйтеся тут. За п'ять хвилин щоб були всі готові. Галушка, бери команду.

ГАЛУШКА. Єсть. Взяти речі швидко і повертайтеся сюди.

Люди побігли. Залишилися Ч а с н и к і Г а л у ш к а, вартові й полонені.

ЧАСНИК. Як з човнами, чи вистачить для всіх?

ГАЛУШКА. Вистачить. Двадцять дубів гуди стягнув.

ЧАСНИК. На варті хто?

ГАЛУШКА. Микита і Архип, хлопці надьожні.

ЧАСНИК. Коло очерету я залишусь з Пупом, аж поки всі не переїдуть. На першому човні поїдеш ти, щоб не поблудили, бо темно зараз, а буде ще темніше.

ГАЛУШКА. Я довгим мотузком позв'язував усі човни.

ЧАСНИК. Добре зробив. (Виходять люди). Ти чуєш, б'ють все ближче й ближче, неначе грім перекочується. Піджени людей, бо часу мало.

ГАЛУШКА. Ей, давай швидше, ладнайся...

Диверсант полонений щось говорить до вартового.

ЧАСНИК (помітив). Що він хоче?

ВАРТОВИЙ. По їхньому не розберу, але показує ротом, що хоче їсти.

ЧАСНИК. Скажи йому, що скоро нагодуємо, дамо сала українського і ковбаси...

ГАЛУШКА. Рівняйся!

ЧАСНИК. Галушка, винеси прапор.

ГАЛУШКА. Єсть. (Побіг).

ЧАСНИК. Рівняйся... ще, ще трохи сюди, так...

Виходить Галушка з прапором.

ЧАСНИК. Партизани, на прапор рівняйсь, струнко! (Взяв під козирьок, підійшов до прапора, повернувся, опустив руку).

ЧАСНИК. Ви чуєте вибухи? Це б'є артилерія, це з боями жорстокими відходить Червона Армія. Вона відходить тому, що німецькі фашисти несподівано вдарили, як головорізи, на нас. Але швидко настане час, коли будуть фашисти дряпати з землі нашої, побиті, як собаки. Щоб цей час настав швидше, ми, мирні хлібороби, віднині стаємо партизанами і будемо битись доти, доки не знищимо лютих ворогів. Скоро відчує Гітлер нашу силу партизанську, скоро буде морда бита у Гітлера-бандита. Безпременно так буде, бо ми не пожалкуємо ні добра свого, ні дітей, ні свого життя. Ніколи радянські люди не будуть рабами німецьких фашистів. Подивіться, вже запалала земля наша, то горять хліба, то горить наша праця, наше серце. Вже піднімається полум'я зненависті нашої, воно швидко дійде до неба, і в ньому спелиться ворог. Наказую, німецьких диверсантів, що прийшли грабувати й вбивати нас, розстріляти при всьому народі зараз. (Бере прапор). Галушка, одведи їх і виконай наказ.

ГАЛУШКА. Диверсантів одвести, кроком руш! (Повели).

ЧАСНИК. Об'являю ім'я нашого загону. Нехай же наводить жах на ворогів наш партизанський загін імені великого сина України Тараса Шевченка! Слава!

УСІ. Слава, слава, слава! (В цей час постріли по диверсантах).

ЧАСНИК. Прощайте, лани широкополі, прощай, село рідне, ми ще повернемось. Коли ж загинемо, то тоді наші помстяться за нас.

Тиша. Небо ще більше полихає у вогні, все ближче б'ють гармати. Вернувся Г а л у ш к а, вартіві.

ГАЛУШКА. Наказ виконано, товариш командир.

ЧАСНИК. Чули? (Виходить Катерина, дівчата).

КАТЕРИНА. Наказ виконано, товариш командир.

ЧАСНИК. Бачимо. (Велика пауза, всі дивляться в бік ланів, де горять хліба).

ГАЛУШКА (тихо). Час рушати.

ЧАСНИК. Час. (Передав прапор Галушці). Партизанський загін Шевченка Тараса, на бойову лінію за мною, кроком руш!

Ще дужче спалахнуло небо, все ближче б'ють гармати, ідуть Шевченкові діти битись за свою землю, волю і честь.

Кінець першої дії.

Дія друга

Шумить високий очерет, стіною обложив острівець. Далеко виблискують вузьенькі смужки води. Невеличкі курені з очерету вкрили острівець; коло одного куреня на складаній драбині стоїть Сашко, дивиться. Виходить дід Остап з лопатою. В руках у нього череп.

ОСТАП. От навожденіє,— де не копнеш, кістки та черепи одні. (Сів, оглядає). Це християнська душа загинула, при ньому хрест великий та ще й золотий, як грає. Усе зотліло, у прах перетворилось, а золото блищить (оглядає). Ех, бідолаха, порубали твою голову зо всіх боків. Добрий, видно, був козак, взято бився. І вороги твої лягли кістьми, бо хреста забрали б. Мабуть, святий Петро давно пустив тебе до раю, бо бився ти за Україну добре. Може, й нас тут німота порубає, то, виходить, зустрінемось. (Ліг, поклав череп

під голову, позіхнув, перехрестився). А може, не пустять до раю? Степан Рябий прийде, покаже проламану голову і скаже: «Святий боже, це мене кончив кілком Остап». А за ним ще придуть німці, яких в громадянську кончив, і яких ще доведеться кончити, стануть в чергу і почнуть плести на мене. Диявол возрадується і вже наставить гак, щоб за ребро зачепити і в пекло. Але тут святий Остап вийме люльку з рота і попросить слово. Бог, конешно, йому дасть слово. А як же, не може не дати. Святий Остап не якийнебудь послідній святий, а серед перших стоїть. Диявол відступає, а святий Остап рече: «Господи вездесущий, змилуйся над Остапом Макогонем, Степанові Рябому він колом проломив голову, бо ця паскуда стала зрадником, а оті, що в черзі стоять і на Макогона усякі капості говорять, так то ж є хвашистська німота, зілля диявольське, яке на землі наробило такого сморіду, що й носа туди порядному святому неможна висунути. І бив їх Остап Макогон по християнському — колом, а вони його забили з палімйоту, попсували йому шкіру. Дивись, боже, перед тобою не християнин Остап Макогон, а решето. Тоді бог як гримне: «Ану, усіх хвашистів і Рябого в пекло, щоб не смерділи коло раю, а Остапа Макогона наказую пустити до раю і залатати йому шкіру». Тоді святий

Остап підходить до мене, чоломкається зі мною тричі, запрошує у свій курінь, частує горілкою... розпитує, і ми п'ємо... п'ємо... день... другий... третій день п'ємо... (Дід заснув).

Виходять Палажка з Параскою.

ПАРАСКА. Отут сядемо. Спочатку я прочитаю від Галі. (Розгорнула листа, читає). «Дорогі мамо і батько. Я здорова і вас від серця вітаю. Працюю у шпиталі, який стоїть у Н-ському лісі». У Н-ському, і де це воно може бути.

ПАЛАЖКА. Так і Гриць наш у Н-ському шпиталі лежить, може, вони там і зустрінуться. Ось пише: «Лежу у польовому Н-ському шпиталі...»

ПАРАСКА. Коли б бог дав, щоб зустрілися. «Працюю день і ніч. Все було б нічого, коли б прокляті фашисти не кидали з аерспланів бомби на шпиталь. І бачуть вони наш червоний хрест і навмисно кидають бомби. Одне слово, звірі. Дуже хвилююся, що від Гриця нема ні слова. Все він мені сниться. Коли прийде від нього додому лист, то зразу ж телеграфуйте. Цілую вас, мамо, і вас, тато, а також цілую тітку Палажку і дядька Часника».

ПАЛАЖКА. Спасибі, Галю, голубко моя (плаче).

ПАРАСКА. Усе Гриць їй сниться, — бідна дитина (плаче).

ПАЛАЖКА. Тепер я прочитаю: «Дорогі мамо і тато. Я живий і майже здоровий. Був у десяти боях і про мене раз писали в газетах в інхвормзведенню. Ви, мабуть, читали. Зараз я лежу у польовому Н-ському шпиталі...»

ПАРАСКА. Бач, і він у Н-ському шпиталі. Виходить, вони в одному місці. Невже ж вони не зустрінуться?

ПАЛАЖКА. Коли б бог дав, щоб зустрілись... «Поранили мене в бою, я йшов в атаку, чотирьох фашистів заколов, а далі прокинувся в шпиталі, у двох місцях раненіє гранатою. Скоро видужаю і знову в часть. Не хвилюйтеся. Дуже стурбований, що від Галі не маю звістки. Коли вона вам напише, то ви мені зразу телеграму. Цілую вас, мамо, і вас, тато, а також поклон до землі тітці Парасці і дядькові Галушці».

ПАРАСКА. Поклон аж до землі. Спасибі, синку, поранили тебе, бусурмани (плаче).

ПАЛАЖКА. Бідна дитина моя.

ПАРАСКА (обняла Палажку). Бідні наші діти, щоб тобі, Гітлер, скажена собако, людожер...

ПАЛАЖКА. Розбійник, злодюго, бандит...

Виходить з гранатами в руках Катерина тихо підійшла.

ПАРАСКА. Гад пекучий, диявол, змія, антихрист...

ПАЛАЖКА. Чума, холера, вбивця, катюго...

КАТЕРИНА. Кого це ви так лаєте?

ПАЛАЖКА. Та його ж.

ПАРАСКА. Гітлера.

КАТЕРИНА. А чого ж на очах сльози? Дайте листа, я прочитаю (Палажка дала) і від Галі прочитаю, дайте. (Параска дала. Катерина сховала в кишені). О, тепер щодня ви не будете читати й плакати, а Гітлера лайте, тільки без сліз.

ПАЛАЖКА. Віддай, Катерино, віддай.

ПАРАСКА. Віддай, Катерино.

КАТЕРИНА. Галушці і Часнику віддам.

ПАРАСКА. А ти щодня перечитуеш лист від Олексія.

ПАЛАЖКА. Еге, сльози на очах твоїх я бачила.

КАТЕРИНА. Не було цього.

ДІД ОСТАП (спросоння). Наливай, святий Остапе, наливай горілки...

КАТЕРИНА. Дідові горілка сниться... (підходять).

ОСТАП. Ех, товариші святі, на землі таке робиться.... вип'ємо...

ПАРАСКА. О, господи, з святими п'є. Свят, свят...

ПАЛАЖКА. Дивіться, що в нього під головою...

КАТЕРИНА. Оце то подушка. Від такої подушки не тільки святі, а й чорти присняться. Ану, діду, вставайте, вставайте...

ДІД ОСТАП. Грай, музика, грай... Ех...

КАТЕРИНА. Діду, діду...

ОСТАП. Га... (Підвівся, протирає очі).

КАТЕРИНА. Що ж це ви, діду? Що снилось вам? Ледве розбудила...

ОСТАП. І нащо ти мене розбудила? Я такого гопака з святими різав, аж небо вгиналось. Ну, Катерино, що я тобі зараз скажу. Чекай, люльку наб'ю.

КАТЕРИНА. А що, діду?

ОСТАП. А те, що хвашистам кінець швидко прийде. Усі святі за нас, а святий Остап, так той як вихопив шаблю та як крикнув: «Годі нам у раю сидіти, записуйтеся у мій курінь і гайда на землю хвашистів бити». Усі святі вихопили шаблі та як вдарили на radoщах гопака і я з ними пішов. Мало небо не пробив каблуками.

ПАРАСКА. Сказився, старий, сказився...

ОСТАП. А оцей козак (взяв череп) розказав мені, що його тут вбили татари, але він порубав їх силу. Казав, що й тоді була велика навала ворога на нашу землю, проте наші встояли і побили їх, казав, що і зараз наші встоять. Виходить, поб'ємо ми німців.

КАТЕРИНА (взяла череп). Добрий ко-
зак, правду сказав. Поб'ємо. Але тепер однією
шаблею нічого не зробиш. Давайте знову гра-
нату вчити. А ну, діду (подає), покажіть, як
треба поставити на бойовий взвод.

ОСТАП. Та я ж тобі вчора показував, я вже
її добре знаю. Знаця, беремо отут, тягнемс,
знаця, сюди і повертаємо, потім отут зверху
відкриваємо і вставляємо той... як він зветь-
ся — все забуваю, ну, отой, що запалює...

КАТЕРИНА. Капсуль.

ОСТАП. Еге, він, він, — от ми його встав-
ляємо, оце зачинаємо.

КАТЕРИНА. Чекайте, діду, а перед тим, як
вставити капсуль, що треба зробити.

ОСТАП. Треба... треба... краще я буду її ки-
дати, а ти мені все приготуєш.

КАТЕРИНА. Треба самому вміти. Тітко Па-
расю, що треба зробити?

ПАРАСКА. Забула, їй-бо, забула...

КАТЕРИНА. А ви, тітко Палажко?

ПАЛАЖКА. У мене так голова болить сьо-
годні, що я теж забула.

КАТЕРИНА. Сашко...

САШКО. Га?

КАТЕРИНА. А що у плавнях?

САШКО. Тихо, тільки качки та гуси лі-
тають.

КАТЕРИНА. Іди сюди.

САШКО. Не можу з поста зійти без зміни.

КАТЕРИНА. Тітка Палажка тебе замінить, ідіть, тітко, на кілька хвилин...

Палажка пішла. Сашко прибіг.

САШКО. Докладаю, що зранку тричі кружляв німецький іроплан над плавнями, пролітав над нами і подався у бік нашого села.

КАТЕРИНА. А може то наш?

САШКО. Ні, на ньому хрест і гадючка скручені.

ПАРАСКА. То душогуб.

КАТЕРИНА. Ану, підсажи дідові Остапу, що треба зробити перед тим, як вкласти капсуль у гранату, подивись...

ОСТАП. Та щоб мене вчив мій правнук, тьфу на вас!

КАТЕРИНА. Діду, мене залишив (товариш Часник командиром тут на острові, так що слухайте, ви ж чоловік військовий).

ОСТАП. Підчиняюсь, підчиняюсь. На, дивись... (Сашко взяв гранату).

САШКО. Треба перед тим, як вкласти капсуль, взяти на запобіжник, отак, а потім...

ОСТАП. Ну, то я це й сам знаю, давай сюди (завбрав). Вкласти сюди той, що запалює, потім одвести оце і тоді кидай туди, де найбільший гурт хвашистів, от і все.

САШКО. Ні, треба кинути і самому швидко лягти.

ОСТАП. Щоб я кинув і не бачив, як їх буде розривати, так нащо ж тоді й кидати?

КАТЕРИНА. Треба лягти, бо осколки вас можуть дістати і поранити.

ОСТАП. Та де вже їм поранити, так, може подряпають, я ж знаю, в гапонську війну коло мене рвались з горудії, от такі, і за всю війну тільки троє ребер поламало. А це ж мале...

Чути шум аероплану.

САШКО. Німець гуде, як джміль.

ПАЛАЖКА. Летить один.

КАТЕРИНА. Злазьте, Палажко. Усі в очерет. А ти, Сашко, непомітно наглядай за ним...

САШКО. Добре. (Схопив трохи скошеного очерету, виліз, маскується ним, стежить. Усі заховалися. Шум ближче... Сашко кричить). Над нами крутиться. Бачу хрест. Спускається, все нижче, нижче. О, прямо летить на нас... Пролетів. Знову повертає, і як низько, ой, як низько. Чекай же, бандит! (Схопив карабін, дав два постріли).

КАТЕРИНА. Не стріляй, не стріляй... Хто тобі дозволив?

САШКО. Не втримався, так низько летів, просто на мене, думав, зіб'ю.

КАТЕРИНА. Що ти наробив, дурню! Добре, коли не помітив нас... (Шум ближче,

зверху забили кулемети). Помітив, стрибай униз, Сашко, униз, по нас б'ють з кулеметів... (Шум, б'ють кулемети).

Вибігла з ручним кулеметом Катерина.

САШКО. Ховайся, Катерино..

КАТЕРИНА. Тепер все одно. Знову йде на нас. Ну, ні, спускайся нижче. (Цілиться, обходить, побігла за курінь, за нею Сашко. Шум з аероплану ближче, чути, вдарив знизу кулемет Катерини. Кілька черг. Заревів мотор угору. Катерина вискочила). Утік... Що ж тепер буде, нас помітили. А все ти, Сашко.

ОСТАП. Зірвав дисципліну, шибеник!

САШКО. Та я не міг втриматись, він, гад, так низько летів, що я й не помітив, як мій карабін сам стрельнув.

КАТЕРИНА. А ти забув, що говорив Часник, коли залишав нас: той, хто зірве дисципліну і викриє табір наш, того до розстрілу судитимуть. Забув?

САШКО. Так, я згадав, але вже коли два рази стрельнув. Хіба я винен, коли руки самі стріляли... (Плаче).

ОСТАП. Не плач, бо в болото вкину. У нашому роді ніхто не плакав.

САШКО (підійшов, сів коло Остапа). Я вже не плачу, діду. А у вас в бороді ріп'ях (виймає). Ой, і зачепився ж він..

ОСТАП. Тягни, тягни...

САШКО. О, вирвав, а тут солома (зняв).
Вже борода у вас чиста, як в генерала.

ОСТАП. Як в генерала (гладить його по голові). Що ж ти наробив?

САШКО. І справді Часник може мене до розстрілу засудити?

ОСТАП. Не знаю. Проте, що скаже він, те й буде. Він командир.

САШКО. Ну, що ж, я можу й вмерти і плакати не буду.

ОСТАП. Добре зробиш, синку. (Гладить його по голові). І в тебе в голові неначе ріп'ях витягає). Та не стогни, ач, який.

КАТЕРИНА. До вечора далеко, а комарі вже починають. (Відгонить).

ПАРАСКА. І беруть же вони! (Відгонить).

ПАЛАЖКА. Принесу я дьогтю, час намащувати тіло.

САШКО. Діду, комарі уже кусають. Треба дьогтем намаститись.

ОСТАП. Я ще трохи люлькою їх полякаю, а потім до дьогтю візьмусь. (Запалює). Пригортайся до мене, кусати не будуть. (Сашко пригорнувся. Дід курить).

ПАЛАЖКА (винесла барильце). Починаймо. Кажуть, є такі люди, їх муринами

звуть, так завжди у них шкіра чорна. (Мас-
тить руки). Де вони живуть?

КАТЕРИНА. У Африці.

ПАРАСКА. Мабуть, там комарів стільки, як
і тут, от вони завжди в дьогтеві й ходять.

КАТЕРИНА. Ні, вони від природи чорні.

ОСТАП (встав, несе на руках Саш-
ка). Заснув правнук мій. (Поклав його
коло куріня). Треба і його дьогтем нама-
стити, бо з'їдять комарі, ану, налий мені у
пригоршню. (Підходить, мастить). От
спить, як справжній козарлюга.

КАТЕРИНА. І де це наші, вже десятий день
минає, а їх нема.

ПАРАСКА. Може, нещастя яке трапилось,
може, їх оточили?..

КАТЕРИНА. Ні, не може бути, не такі Час-
ник і Галушка, ніколи не потраплять вони в
пастку.

ПАРАСКА. А коли їх у полон взяли?

КАТЕРИНА. Краще смерть. Не здадуться
наші. Та й чого це ви засумували, а ще парти-
зани. Давайте краще тихо, тихо заспіваємо...

ПАРАСКА. А не почують?

КАТЕРИНА. Ні, очерет шумить, ми тихо.
(Починає пісню, баби підтягують).

ЖІНКА (з драбини). Хтось в очереті є.

КАТЕРИНА. Де? Розбудить Сашка. (Параска побігла, розбудила Сашка). До зброї всі!

Стали озброєні всі коло драбини. На драбині Катерина.

КАТЕРИНА. Хто ж це може бути з цього боку?

ДІД. Мабуть, наші.

КАТЕРИНА. Наші з того боку повинні приїхати. Ану, Сашко, крячем по три рази, рівно дев'ять.

Сашко кряче тричі по три рази.

КАТЕРИНА. Тихо. Ще раз, Сашко.

Сашко повторює. Через хвилину чути відповідь.

КАТЕРИНА. Раз, два, три, раз, два, три, раз, два, три.

САШКО. Наші, наші...

КАТЕРИНА. Тихше. Наші, але все ж таки приготуватись треба, залягай. (Сама направила кулемет). Наготуйте гранати!

САШКО. Єсть, я їй дідку три наготовив.

ОСТАП. Ми готові.

Випливає човен.

КАТЕРИНА. Стій! Хто?

ЧАСНИК. Свої, Катерино. (Вискочив, за ним Галушка, виходять партизани, виводять товстого німецького полковника. Серед партизан кілька нових).

КАТЕРИНА. А ми вас так чекали. Усі здорові?

ЧАСНИК. Чекай, командир табору нашого. Докладай, хто перший дав постріл по німецькому літаку, хто викрив табір наш? (Пауза). Чого ж мовчиш?

САШКО. Я постріл перший дав, стрілив два рази з цього карабіну. (Поклав карабін до ніг Часника).

ЧАСНИК. Коли ми від'їздили, ти наказ мій чув?

САШКО. Чув.

ЧАСНИК. Так нащо ж ти зламав наказ?

САШКО. Хотів убить фашиста.

ЧАСНИК. І викрити нас усіх, щоб загинули? Мовчиш? Що ж, діду Остапе, бачив, якого правнука ти маєш?

ОСТАП. А ти не розводь, Часник, суди швидше, а рід наш не чіпай.

ЧАСНИК. Ставай, Сашко, туди.

ОСТАП. Чекай, правнука свого я сам. Прощай, синку, тільки...

САШКО. Не буду плакати, не бійтесь, діду. (Цілуються).

ОСТАП (до Часника). Дай рушницю.

ЧАСНИК (помалу підходить з рушницею, дивиться на Сашка). Відчуваю, що дорого нам обійдеться твій вчинок. Тебе мало розстріляти, зігни голову. (Сашко зіг-

нув голову, Часник зняв пояс, вда-
рив по спині три рази). Щоб пам'ятав.

ОСТАП. Ще, ще йому дай.

ЧАСНИК. Досить. Малий, а мужній, про-
щаю. (Повернувся до Катерини). Чи
всі здорові? Докладай про все, що трапилось
за ці дні.

КАТЕРИНА. Здорові всі, товариш коман-
дир. По сей день нічого не трапилось, а сього-
дні...

ЧАСНИК. Знаю. Ти відігнала його?

КАТЕРИНА. Я.

ЧАСНИК. Молодець. Бачили здаля. Добре.
А тепер здоров (подав руку). Здоров, жін-
ко (цілуються).

Усі здороваються.

ПАРАСКА. Галушечка ти мій, як же там
вам?

ГАЛУШКА. Ну, ну, тихше, зараз будеш у
курсі діла.

ЧАСНИК. Розкажи, Галушка, коротко про
наші діла. Сідайте всі, полоненому стояти.
(Усі сіли). Одведіть його.

Полоненого одвели.

ГАЛУШКА. За десять днів дванадцять раз
ми били ворога і били добре. У перший день
дід Тарас пішов у містечко Новосілки з тор-
бою через плече просити милостиню. Надвечір

повернувся у лісок і доклав, що великий обоз з набоями, машин із тридцять, буде йти трактом. Ми діду дали отаких шипшин залізних повну торбу і він, минаючи пости німецькі, хрестився на всю руку, молився богу і розкидав їх по дорозі. Коли обоз увечері налетів, як почали паляти шини, неначе бій. Спинилися машини, тут ми ударили і запалили весь обоз. Всі були в курсі діла, стріляли й палили добре. Проте, були жертви. Загинуло наших троє — Пилип Білик, Іван Головка, а найголовніша втрата — це дід Тарас. Казали ми йому, щоб сидів у ярку з гвинтівкою і нас чекав, а він виліз звідти, і бачили його, як він прикладом німців молотив, кричав гура на цілий степ, а потім мертвого знайшли і коло нього трьох з проламаними черепами. Ударило його аж сім куль. Вшануймо пам'ять погибших у бою. (Всі встають).

ОСТАП. Прощай, Тарасе... Сьогодні помру і я. (Всі сіли).

ЧАСНИК. Не сумуйте, діду, ще повоюємо...

ОСТАП. Ні, синку, час мій вийшов. (Встав, пішов, зігнувши голову: за ним пішов Сашко).

ГАЛУШКА. А далі кожен день трюмили ми обози, нищили телефони, спалили в Грушках дерев'яний міст, так що тепер хвашисти в курсі діла і добре знають наш загін батька Та-

раса, а як же... Людей втерляли небагато, за те нових аж сто і п'ять до нас прибуло. Відчайдушні хлопці. Чекають нас на завтра в енському місці. Трохвеїв є чимало, а як же. Сьогодні німецький полковник купатися захотіли з офіцерами. Під'їхали машинами. Так ми шістьох убили, а полковника у полон взяли.

ЧАСНИК. А про себе й не сказав, як позавчора один шістдесят два німці знищив.

КАТЕРИНА. Один?

ЧАСНИК. Докладай.

ГАЛУШКА. В селі Мер'янівці дізнались ми, що на ніч батальйон спинився. З батальйоном битись нам не те що не під силу, але позиція невігідна була, так я один вночі проліз в село, кинув гранату, з кулемета застрочив і втік. Вони ж не в курсі діла, що це один Галушка — як почали бити один одного з переляку, аж земля гула, а на ранок поховали шістдесят двох.

КАТЕРИНА. Мабуть, Гітлер хрестом нагородив командира батальйону, що від вас одбився.

ГАЛУШКА. Не знаю, як Гітлер, але я видав їм аж шістдесят два хрести, щоб були в курсі діла.

ЧАСНИК. Ще сонце не зайшло, а комарі уже беруть. Я бачу вас, товаришу Розенфельд, вони атакували добре.

РОЗЕНФЕЛЬД. Беруть, беруть...

ЧАСНИК. Це лікар товариш Розенфельд із Мостовища. До нас поступив... Давайте дьогтю.

ПАЛАШКА. Ось, намащуйтесь.

Усі намащуються.

ГАЛУШКА. Ви, лікарю, добре мастіть, це дьоготь чистий і добрий має пах.

ЧАСНИК. Пуп!

ПУП. Єсть.

ЧАСНИК (сміється). Але ж ти й намастився, на чорта схожий. Постав варту на човнах, цю ніч ми перебудемо тут, а вранці треба забиратись звідси, на Гадючий острів переїдемо.

ПАЛАЖКА. Та й як же жити нам серед гадюк?

ЧАСНИК. Вужів там сила, а гадюк нема. Вуж створіння мирне. Іди, Пупе.

ПУП. Єсть. (Пішов).

ЧАСНИК. Узавтра ввечері ми підемо на штаб сто двадцять п'ятого полку. Як видно з документів, цей полковник їхав приймати полк. От ми його і приймемо. Ану, ведіть його сюди, вчинимо допит. (Вводять полковника).

ЧАСНИК. Прізвище?

ПОЛКОВНИК. Я говориль не буду нітшого, ві можіт розстріляль, я говориль не буду.

ПАРАСКА. По нашому знає.

ЧАСНИК. А як же, він в вісімнадцятому році на Україні був, прийшов удруге грабувати. Ану, лікарє, перекладіть, що він в книжці цій писав (п о д а є). Перекладайте спочатку, щоб і вони почули.

Розенфельд одягає окуляри, полковник відгонить комарів.

ГАЛУШКА. Що, кусають?

Полковник мовчить.

РОЗЕНФЕЛЬД. Найвидатніші дати мого життя. Хайль Гітлер. Тисяча дев'яцот тридцять дев'ятий рік. Мій полк в Варшаві. П'ятнадцятого вересня, доручено мені заспокоїти передмістя. За ніч коло двох тисяч поляків мої кондори знищили. Було дуже весело. Три дні знаменитий польський скрипаль натирав підлогу в моїй квартирі. Я подарував його Фріцу, він дуже любить музику. Проте, не знаю, що там трапилось, Фріц його пристрелив. Учора взяли Париж. Ми прибули на другий день. Французи так бояться моїх кондорів, що стріляються самі. Одержав хрест. Вино добре. З їжею погано.

Входить Пуп.

ПУП. Варту розставив.

ЧАСНИК. Сідай.

РОЗЕНФЕЛЬД. Приїхав Фріц, розказав, як в Ротердамі він спалив у синагозі юдів. Ніколи так ще я не реготав. Двадцять друге,

шостого. Хайль Гітлер. Наші б'ють більшовиків. Мабуть, мене пошлють на Україну. Там я був ще юнаком у вісімнадцятому році і вивчив їх мову. Уранці взяли Львів, увечері ми прибули. За три дні шість тисяч заспокоїли, одержав другий хрест. Хайль Гітлер. Швидко будемо в Києві. Уперше нас кинули у бій під Київ. Вже місяць ми б'ємось, три чверті моїх кондорів загинуло. Одержав третій залізний хрест. Фріц одержав дерев'яний, його вбили партизани. Четвертий хрест, мабуть, і в мене буде дерев'яний. Невже фюрер не бачить, що гинуть його кращі люди?

ГАЛУШКА. А про четвертий хрест добре записав.

РОЗЕНФЕЛЬД. Усе.

КАТЕРИНА. У Львові понад шість тисяч заспокоїв — це теж убив..

ЧАСНИК. Убив. Так будеш говорити? Чи може ніхт хварштейн?

ПОЛКОВНИК. Їх ферштеє. (Мовчить).

ПУП. Мовчить, вдає героя.

ЧАСНИК. Зніміть з нього мундир. Галушка, примірай.

ПУП (підійшов). Ану, хлопці, тільки обережно, щоб гудзики були цілі. (Партизани повели полковника за курінь, приносять мундир і картуз).

ЧАСНИК. Приміряй його мундир, Галушка.
ГАЛУШКА (одягнув). О, неначе на мене
шито.

ЧАСНИК. Ану, підними свої вуса, як у нього,
одягни картуз.

КАТЕРИНА. Схожий, тільки підрізати вуса...

ЧАСНИК. Да, підходяще.

ПУП (увійшов). Стягнули з полковника
мундир разом з сорочкою.

ЧАСНИК. Давайте вечеряти, бо швидко
сонце сяде. (Жінки пішли за вечерею).
Доведеться тобі, Галушка, вуса підрізати.

ГАЛУШКА. Що хочеш, але вуса не підріжу.

ЧАСНИК. Підріжеш, це ж трошки... а тепер
треба навчити тебе трохи німецької мови. Бу-
дете його, лікарю, вчити цілу ніч.

РОЗЕНФЕЛЬД. Добре, але за ніч вивчити
німецьку мову навіть трохи не можна.

ГАЛУШКА. Та як не можна? Раз наказав
товариш Часник, то, виходить, можна. Ти мене
навчи кілька лайок по німецькому, от і виста-
чить. Така тварь їде приймати полк, то перш
за все почне розносити. Це безпременно.

ЧАСНИК. Вірно. Навчи його таким словам:
мовчати, непорядок, а далі лайки, от і виста-
чить на перші кілька хвилин, а далі ми допо-

можемо. Вам, лікарю, доведеться теж одягнути один з тих офіцерських мундирів, в перервах між його лайкою будете допомагати.

РОЗЕНФЕЛЬД. Добре.

ПУП. І мене навчить кілька лайок.

ЧАСНИК. Ти будеш мовчати, а то зразу пізнають. (Входить вартовий). Як полковник?

ВАРТОВИЙ. Шкіра у нього дуже біла, комарі так обсіли, став сірим, спочатку стогнав, а зараз проситься, каже, буде говорити все, тільки щоб дали сорочку.

ГАЛУШКА. О, швидко гайку відпустив.

ЧАСНИК. Передай, що я вечеряю. Коли закінчу, тоді буду слухати. Нехай ще трохи комарів погодує. (Вартовий пішов).

ГАЛУШКА. Як «мовчати» по німецькому?

РОЗЕНФЕЛЬД. Швайген.

ГАЛУШКА. Швайген.

РОЗЕНФЕЛЬД. Тільки швидше говоріть: «Швайген».

ГАЛУШКА. Швайген, швайген. Добре, запам'ятаю. (Входить вартовий).

ВАРТОВИЙ. Дуже просить, щоб його вислухали. Очі вирячив, почав зубами клацати, як вовк.

ЧАСНИК. Вечеряйте, товариші. Ходім, Галушко, поговоримо з ним.

Галушка і Часник пішли.

САШКО. Розкажіть, дядьку Пупе, як ви спалили міст у Грушках. Він хоч і дерев'яний, але ж такий довгий.

ПУП. А це можна. Тільки навряд чи зрозумієш ти. Я цукром підпалив.

САШКО. Як цукром? Хіба ж він горить?

ПУП. Примусили горіти, все по науці, хімія, значить. Я вже професор цього діла.

КАТЕРИНА. Пупе.

ПУП. Спитай у Часника.

САШКО. Розкажіть.

ПУП. Змішали цукор ми з одною річчю, яку кладуть у ковбасу. Порядно намішали, по спеціальному рецепту, потім тихо уночі зняли вартових, поклали мішечки з составом, запалили гноти і міст спалахнув, як свічка. Усе тепер ми палимо по науці. І інші способи відомі нам. Одно слово — хімія.

КАТЕРИНА (до лікаря). А ви як потрапили до нас?

РОЗЕНФЕЛЬД. У мене було дві дочки — Рахіль, сімнадцять років, і Соня — п'ятнадцять. Коли увійшли німці в Мостове, за ніч одну убили коло двохсот мешканців. Рахіль і Сою згвалтували і забили. Мене й таких, як я, старих, зігнали у хлів, били і вимагали золота. Але надвечір налетів товариш Часник з заго-

ном і нас звільнив. Я, як лікар, тепер запрошую вас у помітниці. Будете сестрою.

КАТЕРИНА. Я кулеметниця.

ПАЛАЖКА. Я і Параска будемо вам допомагати.

ЛІКАР. Оце добре.

Входять Часник і Галушка.

ЧАСНИК. Що треба, ми дізнались. Одведи його, Пупе, в очерет і розстріляй, щоб не смердів він тут.

ПУП. Єсть, товариш командир.

КАТЕРИНА. Жаль кулю на таку потвору. Скинь з човна, і болото вмить його затягне.

ЧАСНИК. Справедливо. Так і зроби.

ПУП. Слухаю. (Пішов).

ЧАСНИК. Де дід Остап, його не бачу.

САШКО. Дід сів у човен, сказав, що їде молитись богу в очерет, бо... (Пауза).

ЧАСНИК. Що?

Сашко плаче.

ЧАСНИК. Чого ти плачеш?

САШКО. Дід сказав, що цієї ночі помре.

ГАЛУШКА. А ти йому повірив? Він ще сто років буде жити.

КАТЕРИНА. Сто навряд, а двадцять проживе.

САШКО. Ні, помре сьогодні, він каже, що його святий Остап кличе, що дід Тарас вже там...

КАТЕРИНА. А хіба є святі, дурню ти!

САШКО. Для нас нема, а для діда є. Він вже третю ніч з святим Остапом розмовляє. Я сам чув.

Входить партизан.

ПАРТИЗАН. Товариш командир, в очереті неспокійно. Хтось ніби є. Здалось мені, неначе чув я голоси.

ГАЛУШКА. То Пуп полковника повіз чортам у подарунок.

ЧАСНИК. З якого боку чув?

ПАРТИЗАН. Он з того.

ЧАСНИК. А Пуп туди поїхав. Льотчик доклав швидко.

ГАЛУШКА. Не може бути, щоб так швидко до острова вони на човнах доїхали.

ЧАСНИК. Іди пильнуй.

ПАРТИЗАН. Єсть. (Пішов).

Входить Пуп.

ПУП. Але й боягуз полковник, від жаху так скривило його пику, що й крикнути не міг, мов губами щось, аж поки не зник в болоті.

ЧАСНИК. Далеко ти його возив?

ПУП. Ні, на перший килимок зелений.

ЧАСНИК. Стань на варту і пильнуй. Здається, в очереті гості.

ПУП. Єсть.

ЧАСНИК. А що, коли німці вже були в очереті, а літак провадив розвідку для них?

ГАЛУШКА. Навряд щоб на ніч в очерет полізли.

ЧАСНИК. Сонце тільки заходить.

Входить партизан.

ПАРТИЗАН. В очереті хтось гомонить.
(Вбіг Пуп).

ПУП. Німці в очереті, тільки що піднялось кілька касок і зникли.

ЧАСНИК. До зброї всі. Де?

ПУП (показує). О — там, он бачиш, і там, і он... (Наставив автомат).

ЧАСНИК. Одставить! Дорогу нам одрізали.

ГАЛУШКА. Проб'ємось.

ЧАСНИК. Ні, коли не знаєш, скільки їх, не варто починати бій. Наказую, Пупе, забрати наш склад, жінок, лікаря, Сашка і діда на човни і козакою стежкою на Гадючий острів. Дорогу знаєш?

ПУП. Знаю, але навряд щоб за ніч ми козакою стежкою добилися до острова.

ЧАСНИК. Іншого виходу нема. Словний наказ, а ми їх тут затримаємо і одведем. За мною на човни!

ЛІКАР. І я з вами. Лікар мусить бути там, де бій.

ЧАСНИК. Добре, беріть рушницю. Катерино, з кулемета вдариш, коли я скажу. Уперьод, товариші! (Побігли).

ПУП. Швидше все на човні! (Носять).

ПАРАСКА. А може, їм потрібна буде допомога?

ПАЛАЖКА. Ми тут залишимось, Пупе, коли що, на допомогу.

САШКО. І я залишусь.

ПУП. Мовчіть. Сповняй наказ, швидше...

Носять зброю, речі.

САШКО. А діда нема?

ПУП. Розшукай негайно...

Сашко побіг. Чути здаля постріли рушничні, кулемет.

ПАЛАЖКА. Це Катерина б'є.

ПУП. Ні, це німці... (Кулемет, постріли, знову кулемет дужче).

ПУП. О, це наша Катерина, її почерк зразу пізнаю.

САШКО. Нема діда... мабуть, помер у човні.

ПУП. Діду, діду Остапе... Швидше до човнів, постріли все ближче, діду... Одпливаємо, мабуть, старий сповнив слово і помер... За мною... (Біжать).

САШКО. Діду, діду, діду!

Голос Пупа: «Сашко, давай».

Діду, прощайте! (Побіг).

Постріли віддаляються. Виходить дід Остап,
в руках весло і череп козака.

ОСТАП. Поїхали... Усі поїхали... Я чув ваш
голос, діти. Простіть мене, старого, не можу
більше шкандибати я за вами... Що міг, зро-
бив, а зараз час мій вийшов. Бийте бусурманів,
як деї козак, вогнем, землею і водою бийте...
(Ліг, поклав череп під голову). Про-
щай, земле рідна. У день важкий тебе я за-
лишаю. Прости мене, не здужаю я більше, але
діти, внуки й правнуки мої тебе від ворогів
очистять. Бийте, діти, землею і водою бийте...
Амінь.

Далеко чути постріли, б'ють кулемети.

Кінець другої дії.

Дія третя

Штаб німецького полку. Приймона, а далі велика кімната, в глибині якої двері. В прийомній коло телефонів ефрейтор Міллер, на дверях вартовий.

МІЛЛЕР (тримає трубку телефону, записує). ... Село Дубіри. Добіри... Добра, так, скільки, п'ять, далі, село Валки два, так, далі, село Іваньки сім... так... слухаю... так... так... докладу (поклав трубку). П'ять, два, сім, разом — чотирнадцять. Це ще нічого, вчора тридцять два. (До вартового). Слухай, Ганс, сьогодні знову наших, що поїхали за фуражем, чотирнадцять вбили, коли так буде щодня, то нам швидко доведеться просити поповнення знову. Як ти думаєш? Чого ж ти мовчиш?

ГАНС. Я на посту, пане ефрейторе, на посту солдат не думає.

МІЛЛЕР. Слухай, Ганс, поки прийде наше начальство, ти можеш грошки думати. Скажи, друже мій, як ти думаєш, що робить моя дружина Гільда?

ГАНС. Зараз вона наказує робітникам кормити скотину.

МІЛЛЕР. Зараз. Ти помиляєшся (витагнув годинник), це буде через тридцять п'ять хвилин. А твоя Ліза?

ГАНС. Моя Ліза лежить хвора.

МІЛЛЕР. Ти одержав лист?

ГАНС. Так. Вона пише, що від останньої норми захворіла. Пайок зменшили знову.

МІЛЛЕР. Нічого, старина, швидко звідси хліб піде до нас і норму збільшать. Війну закінчимо, тоді й тобі землі відріжуть тут, ще більше, ніж у мене зараз. А яка земля тут, ніде нема такої.

ГАНС. Я знаю, пане ефрейторе, що тут я землю одержу неодмінно, ще до кінця війни. Узавтра я маю їхати за фуражем.

МІЛЛЕР. Ти що ж, дурню, боїшся розбишак? (Схопився, входять два офіцери — Фріц Штігліц, Макс Шульц).

ШТІГЛІЦ. Що нового, Міллер?

МІЛЛЕР. Дозвольте доложить.

ШТІГЛІЦ. Ходім. (Виходять в другу кімнату). Я слухаю.

МІЛЛЕР. Партизанський загін, яким командує Тарас Шевченко, знову напав на наших фуражирів. (Дивиться в блокнот). В селі Добра вбили наших п'ять, коло села Валки два, коло села Іваньки сім, разом — чотирнадцять (подав листок).

ШТИГЛІЦ. Все?

МІЛЛЕР. Ще дозвольте доложити. У мого земляка Ганса Зайпеля, що зараз тут стоїть на варті, я помітив, у нього в голові з'явилися деякі думки.

ШТИГЛІЦ. Що ж ти помітив?

МІЛЛЕР. Я ще не знаю, але відчуваю, він про щось починає думати.

ШТИГЛІЦ. Простежте, зробіть вночі трус, а потім докладіть мені. Ідіть.

МІЛЛЕР. Слухаю. (Пішов).

ШТИГЛІЦ (дивиться в листок, взяв трубку). Рейн, обер-лейтенант Штігліц, ви що думаете зробити з селами, де вбито фуражирів? Так, так, добре. В двадцять докладіть. (Поклав трубку).

ШУЛЬЦ. Щось цікаве він придумав?

ШТИГЛІЦ. Ні, за трафаретом, за одного десять.

ШУЛЬЦ. У Польщі він був щедріший.

ШТИГЛІЦ. На місці, мабуть, норму збільшить, я його добре знаю.

ШУЛЬЦ (бере трубку). Рейн. Лейтенант Шулц. З болота повернулись. Що... ну... Чому ж ви не доклали зразу?.. Так... Коли уранці не повернуться, я накажу втопити вас у болоті... Нічого знати я не хочу. В дев'ять ранку, все буде залежати від вас (поклав трубку). Ідіот, ідіот.

ШТИГЛИЦ. Що трапилось?

ШУЛЬЦ. Надвечір було чути з болота стрілянину, а потім все затихло. Цей ідіот вирішив чекати до ранку і навіть мене не повідомив.

ШТИГЛИЦ. Мій друже, я казав, що не треба було лізти в це прокляте болото. Партизани, мабуть, їх десь завели, а потім перестріляли, як куріпок.

ШУЛЬЦ. Ідіот, ідіот.

ШТИГЛИЦ. Заспокойся, друже. Щось довго їде наше начальство. Мав бути ще учора, проте десь загуляв. Я чув, що він любить молодих дівчаток, а їх тут так багато.

ШУЛЬЦ. Коли б приїхав швидше, а то наш капітан вже третій день п'є без просипу.

ШТИГЛИЦ. Доведеться тепер йому ділитися з полковником і брати по чину.

ШУЛЬЦ. Ненавижу людей, що беруть не по чину і заглядають у нашу кишеню. Учора в лейтенанта він забрав сто сімдесят шість золотих зубів. Хлопець мало не заплакав.

ШТИГЛІЦ. Що, лейтенант був дантистом?

ШУЛЬЦ. Так. Пройти спокійно не може, коли побачить у кого золото в роті.

ШТИГЛІЦ. Оригінал, оригінал наш Фріц. (Сміється. Дзвонить телефон, взяв трубку). Так. (Пише). Не поспішайте...

В прийомну входить Довгоносик.

ДОВГОНОСИК. Філімон Філімонович Довгоносик — кричуща жертва більшовизму, ось перепустка і лист до пана Штігліца.

Єфрейтор взяв, прочитав, запросив сісти, а сам пішов у другу кімнату подав лист Штігліцу.

ШТИГЛІЦ. Преси.

ШУЛЬЦ. Я поїхав перевіряти варту коло складів.

ШТИГЛІЦ. Повертайся швидше, капітан прокинувся й мабуть чекає на вечерю.

ШУЛЬЦ. Добре. (Вийшов).

Входить Довгоносик.

ДОВГОНОСИК. Філімон Довгоносик. Кричуща жертва більшовизму. Хайль Гітлер.

ШТИГЛІЦ. Хайль. Сідайте, пан Дольгійносик, сідайте.

ДОВГОНОСИК. Ні, сидіти я не можу перед вами, моїми дорогими визволителями, сидіти я досить у більшовиків в тюрмі за ідею, тепер стояти хочу.

ШТИГЛІЦ. За ідею тюрма, о, які звірства більшовик вам робіль.

ДОВГОНОСИК. Перед вами абсолютна кричуща жертва. Я був борцем за вільну торгівлю. Я все життя боровся з фінінспектором, з міліцією, з ГПУ. Так мене знають всі. Я виступав проти більшовиків в торгівлі, я чотири рази засипався, але я викручувався. О, що я пережив! Дайте цигарку. (Штігліц подав йому цигарку). Чотири засипки, довелося кинути місто і піти на низову роботу в колгосп і там тільки почав вести комерцію, усе налагодив і знову засипався на шкірах (бере яблуко). Яке щастя, що ви прийшли. Тепер я весь до ваших послуг. (П'є воду).

ШТИГЛІЦ. І скільки ви сиділь в тюрма?

ДОВГОНОСИК. Всього чотири роки, ейн, цвей, драй, фір...

ШТИГЛІЦ. Фір'ярен, о, ви жертва..?

ДОВГОНОСИК. Абсолютна і кричуща. Коли б я не писав отакі апеляції... Я не мовчав, я боровся...

ШТИГЛІЦ. Ви писаль проти більшовик?

ДОВГОНОСИК. О, скільки раз писав.

ШТИГЛІЦ. Ви кончаль університет?

ДОВГОНОСИК. А як же, був у Наримському університеті, але не закінчив, утік від ГПУ.

ШТИГЛІЦ. О гут, гут, германське командування вас призначиль староста? Я вас віталь.

ДОВГОНОСИК. Е...е... Я ще хочу жити, позавчора партизани вбили старосту.

ШТИГЛІЦ. Фі, пан Долгійносик, ми завтра партизан капут. Я вас віталь. Так ві згода?

ДОВГОНОСИК. Я згоден, тільки з однією умовою.

ШТИГЛІЦ. Я слухаль.

ДОВГОНОСИК. Коли мені випала честь піклуватися про це місто, то, щоб усі жителі були задоволені і німецьке командування, торгівля вся мусить бути в моїх руках. Я покажу їм, що таке Довгоносик.

ШТИГЛІЦ. Гут. Ви писаль, тут писаль (подає папір і ручку). Я Дольгійносик, писаль, писаль.

ДОВГОНОСИК. Я, Довгоносик, ім'я теж? (Пише).

ШТИГЛІЦ. Ім'я ваше і папа...

ДОВГОНОСИК. Філімон Філімонович.

ШТИГЛІЦ. Буду викональ всі бефель, то ість наказань...

ДОВГОНОСИК. Всі накази.

ШТИГЛІЦ... германські командування, за не викональ наказ мені, Дольгійносик, капут, то ість ростріляйт.

ДОВГОНОСИК. Я не розумію.

ШТИГЛІЦ. Розстріляйт — піф, піф і капут.
Пісаль, пісаль...

ДОВГОНОСИК. Фу... а апеляцію я можу..

ШТИГЛІЦ. Пісаль, що я говоріль, ну шнель!

ДОВГОНОСИК. Пишу, пишу...

ШТИГЛІЦ. Підпісаль фамілія...

Довгоносик подав.

ШТИГЛІЦ (читає). Тут пісаль ім'я і папа.

ДОВГОНОСИК (пише). Філімон Філімонович.

ШТИГЛІЦ. Гут (забрав). Ві знайт (витагнув книжечку) Шістнок, Галюшка, Редька, Пупі?

ДОВГОНОСИК. А як же, знаю добре. Редька мене арештовував. Часник доніс на мене в ГПУ.

ШТИГЛІЦ. О, ві їх можіт узнавайт?

ДОВГОНОСИК. Удень і вночі.

ШТИГЛІЦ. Ві знайт Шістнок, Галюшка, Редька, Пупі бандити, убивайт старосту...

ДОВГОНОСИК. Так вони тут у партизанах... Ой... (П'є воду). Іх треба зразу ж зловити, сьогодні ж, бо інакше я не зможу працювати. Ні, ні... (Чути постріл, крик, знову постріл, крик жіночий). Ой, партизани! (Хотів вискочити у вікно).

ШТИГЛІЦ. Цурюк! (Схопив його за шию і штовхнув так, що Довгоносик полетів під стіл і там затих).

Вводять жінку, вона плаче, кричить: «Іроди, пустіть, убили невинну жінку, пустіть убивці!»
Входить Міллер.

МІЛЛЕР. Коло складу з набоями впіймали двох жінок, заарештували, вели сюди, одна тікала, її вбили.

ШТИГЛІЦ. Введіть.

Вводять Параску.

ПАРАСКА. Пан офіцер, що ж це таке — в чесних людей стріляють. Ой, боже мій, боже, вбили чесну жінку.

ШТИГЛІЦ. Фамілія!

ПАРАСКА. Ой, ой, убили чесну жінку...

ШТИГЛІЦ (крикнув). Фамілія!

ПАРАСКА. Паляниця. Марія.

ШТИГЛІЦ (пише). Паліниця Марія. Ти бан-
дит, партизан?

ПАРАСКА. Я чесна жінка, мого чоловіка більшовики убили.

ДОВГОНОСИК (спід столу). Брешеш, брешеш! (Вилазить). Так ти Паляниця Марія, а чого ти мовчиш? Це жінка Галушки, Параскою звать її.

ШТИГЛІЦ. Галушка, фрау Галушка, ві знайт пан Дольгійносик?

ПАРАСКА. Я його уперше бачу.

ДОВГОНОСИК. Уперше бачиш? Не крутить, Параско. Не крутить. Скажіть краще, де Часник з бандою, і я для вас і Галушки випрошу помилування. Я зараз староста і можу все зробити.

ШТИГЛЦ. Пан староста Дольгійносик говорить правда. Скажи, де Шістнок і банда?

ДОВГОНОСИК. Говоріть, Парасю, краще буде.

ШТИГЛЦ. Говори, а то (показує на горло)... Капуть.

ДОВГОНОСИК. Дозвольте мені з нею поговорити наодинці. П'ять хвилин, і все буде добре. Запевняю вас, вона скаже все. Я ж її знаю...

ШТИГЛЦ. Добре. (Вийшов).

ДОВГОНОСИК. Ех, Парасю, як жаль мені, що так все трапилось... Ну, Парасю, переплочка моя, не мовчи. Я тобі нову жизнь відкрию. Я зараз настановлений старостою і вся торгівля буде у моїх руках. Одне слово, Парасю, і ти будеш моею. Будеш старостихою, по вулиці йдеш, всі голови схиляють. Тепер порядок буде... Перед нами всі голови схиляти будуть, а крамарі, так ті аж руку цілувати будуть. А я порядок наведу. Парасю, ти пам'ятаєш, як я давно до тебе мав симпатію... Парасю...

ПАРАСКА. Філімончик, а як же з Галушкою!

ДОВГОНОСИК. Парасю, перепілочка моя, Галушечку ми... (Хоче обняти, Параска схопила за горло, Філімон застогнав, Параска душить, тихо: «Здихай, здихай, гаде, швидше, швидше»).

Входить офіцер.

ШТИГЛІЦ. Вас іст дас?

ПАРАСКА. Готовий.

ШТИГЛІЦ. Цюрюк! (Вихопив револьвер, відштовхнув Параску, крикнув). Міллер!

Вбіг Міллер, витягнувся.

ПАРАСКА. Так буде і тобі, гаде, стріляй, я не боюсь тебе, я плюю в твої очі, собако (плюнула).

ШТИГЛІЦ (закрив рукою очі). Міллер!

Міллер схопив Параску, потягнув удвері.
Штигліц витирає очі. Входить Шульц.

ШУЛЬЦ. Відьма чортова, хлюпни води на нього. Це наш новий староста, його бандитка мало не задушила. (Бризнув водою з графіна, попробував пульс). Здається, вода йому не допоможе.

ШТИГЛІЦ. Як? (Пробує пульс). Так йому кінець? Жаль. Міллер! (Ввійшов Міллер). Зараз повістити цю відьму он на тому

дереві (показує у вікно), щоб я звідси бачив, як вона буде танцювати на мотузку. А цього заберіть.

МІЛЛЕР. Слухаю. (Схопив за ноги Довгоносика і потягнув у двері).

ШУЛЬЦ. Як це сталось?

ШТИГЛІЦ. Зловили двоє партизан коло складів.

ШУЛЬЦ. Мені про це сказали. Одна втікала, її вбили.

ШТИГЛІЦ. Другу привели, мовчала, цей дурень запевнив мене, що йому наодинці все скаже і, як бачиш, все сказала. Не думав я, щоб диявол у спідниці міг його задушити і так швидко. Наш староста загинув, як погане курча.

ШУЛЬЦ. Чорт з ним, знайдемо другого, мене зараз дуже непокоїть, що партизани сюди розвідку прислали. Це значить, цієї ночі їх треба сподіватись.

ШТИГЛІЦ. І звідки вони дізнались про наші склади?

ШУЛЬЦ. Тут шпиг на шпигуні. Ти ж сам мені сказав, що у вісімнадцятому році ледве ноги виніс з цієї пекельної землі.

ШТИГЛІЦ. Треба посилити варту (дивиться у вікно). Дивись, зараз Міллер покладе галстук на її шию. Мовчить відьма.

ШУЛЬЦ. Зараз закричить.

ШТИГЛІЦ. Накладає... мовчить... от диявол,
не ворухнулась навіть...

ШТИГЛІЦ. Чекай. (Дивиться, потім за-
чиняє вікно).

ШУЛЬЦ. Чому й досі полковника немає?
Треба подзвонити Фріцу. Може трапилось не-
щастя?

ШТИГЛІЦ. Я дзвонив, але добитися не міг.
З ранку зв'язок перервано.

ШУЛЬЦ. Партизани?

ШТИГЛІЦ. А хто ж...

Чути гамір, голос: «Швайген» — входить
Галушка в одязі німецького полковника,
за ним лікар, Пуп і ще двоє в офіцерській
формі. Міллер витягнувся. Галушка
ногою відкрив двері, ввійшов з товаришами.

Шульц і Штігліц витягнулись.

ГАЛУШКА. Швайген! (Вдарив кулаком
об стіл). Швайген... (Ще дужче витяг-
нулись Штігліц і Шульц. Галушка
підійшов до них). Швайген (витягнув
маузер), руки вгору! (Пуп і лікар теж
наставили револьвери. Офіцери
підняли руки. Лікар обеззброїв).

ГАЛУШКА (тихо). В'яжіть і в рот всовуй-
те їм клоччя. (Партизани в'яжуть). Що
у тій кімнаті? Пуп, туди. (Пуп пішов, вер-
тається).

ПУП. Порожньо, я двері зачинив.

ГАЛУШКА. Туди їх, Пуп і ви удвох вартуйте... (Пуп і двоє партизан повели офіцерів у кімнату). Тепер скажи тому, щоб негайно сюди викликав усіх офіцерів.

ЛІКАР. Есть (вийшов, перед ним витягнувся Міллер).

ЛІКАР. Der Oberst hat allen Offizieren befohlen hierher sofort zu kommen.

МІЛЛЕР. Zu Befehl (Дзвонить). Rein. Müller. Herr Hauptmann. Der Herr Oberst ist gekommen und hat allen Offizieren befohlen hier her Zu kommen, Ja, Ja... Alle Offiziere sind bei Herr Hauptmann sie kommen sofort.

ЛІКАР. Gut. (Пішов. Тихо до Галушки). Усі офіцери в капітана, зараз будуть.

ГАЛУШКА (відкрив другі двері). Пуп. (Пуп вийшов).

ПУП. Я їх поклав. Лежать, як милі.

ГАЛУШКА. Зараз прийдуть всі офіцери. Стань за кулеметом тут. Ви, лікарю, отут. Як тільки піднімуть руки вгору, заберіть швидко револьвери і скомандуйте їм, щоб лягли. В'язати часу не буде. Коли ж не схочуть підняти руки, тоді, Пупе...

ПУП. Есть, ударю так, що ляжуть зразу.

ГАЛУШКА. Тихше. (Підійшов до вікна, відчинив, дивиться). Когось пові-

сили... о, боже, Параска, Параска... (Чути гуркіт).

ПУП (підбіг). Параска. (Входять в першу кімнату офіцери).

ЛІКАР. Офіцери.

ГАЛУШКА. По місцям! (Пішов за стіл). Швайген, швайген! (Вдарив кулаком, що аж все позлігало). Швайген!

КАПІТАН. Що з полковником?

МІЛЛЕР. Сердитий, кричить...

КАПІТАН. Держіться, панове офіцери, казав я вам... Ходім (входять, витягнулись).

КАПІТАН. Ми раді вітати..?

ГАЛУШКА (встав, дивиться, підходить до капітана, капітан ще більше витягується, замовк. Галушка вихопив маузер). Руки вгору!

ПУП (наставив кулемет). Руки вгору! (Всі підняли руки вгору, лікар обеззброїв, крикнув: «лягай» — офіцери лягли).

ГАЛУШКА. Клич того! (Лікар покликав ефрейтора). Руки вгору! (Ефрейтор хотів вихопити револьвер, але Галушка вдарив його кулаком, ефрейтор захитався). Що, п'яний? (Витягнув револьвер). Лягай! (Штовхнув його). Починай, Часник! (Дав постріл у вікно).

Затріщав десь кулемет, постріли... Солдат у другій кімнаті: «Партизани!» — кинув рушницю і втік. Постріли все ближче... дзвонить телефон, один, другий).

ГАЛУШКА (до лікаря). Кажі: «Тікайте, ми оточені».

Лікар говорить в телефон. Постріли все ближче, вбігають Катерина, партизани.

КАТЕРИНА. Склади в наших руках, німці розбіглись. (Вбігає Часник).

ЧАСНИК. Нещастя, Кіндрате, Палажку вбили...

ГАЛУШКА. А Параску (показав у вікно).

ЧАСНИК (подивився, повернувся, підійшов до Галушки, дивиться, Галушка плаче... Часник обняв його). Кіндрате, Кіндрате.

ГАЛУШКА. Саливон, Саливон...

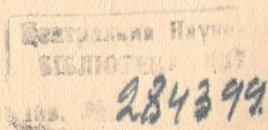
ЧАСНИК. Зніміть її і покладіть разом з Палажкою на тачанку. Поховаємо разом. (Ввійшло кілька партизанів). Виведіть офіцерів. (Партизани вивели офіцерів).

ГАЛУШКА. Прощай, Параска, за смерть твою, за смерть Палажки сторіками потече ворожа кров...

ЧАСНИК. Тримайся, Кіндрате. Ми помстимося... помстимося. Возлагаю на тебе, Кате-

рино, командування. Щоб через десять хвилин в повітря полетіли склади ворога. Ми ж з Кіндратом підемо за тачанкою, у дальнюю путь проведемо дружин. Лікарю, зберіть папери, а ти, Пупе, підпали оце гніздо вороже. Час рушити. Вперед, Шевченкові діти, за нашу волю, за землю, за честь, за батьківщину! (Обняв Галушку Часник і пішли партизани у нові бої.

Кінець.

Редактор В. Синенко.

А. Корнейчук — «Партизаны в степях Украины».

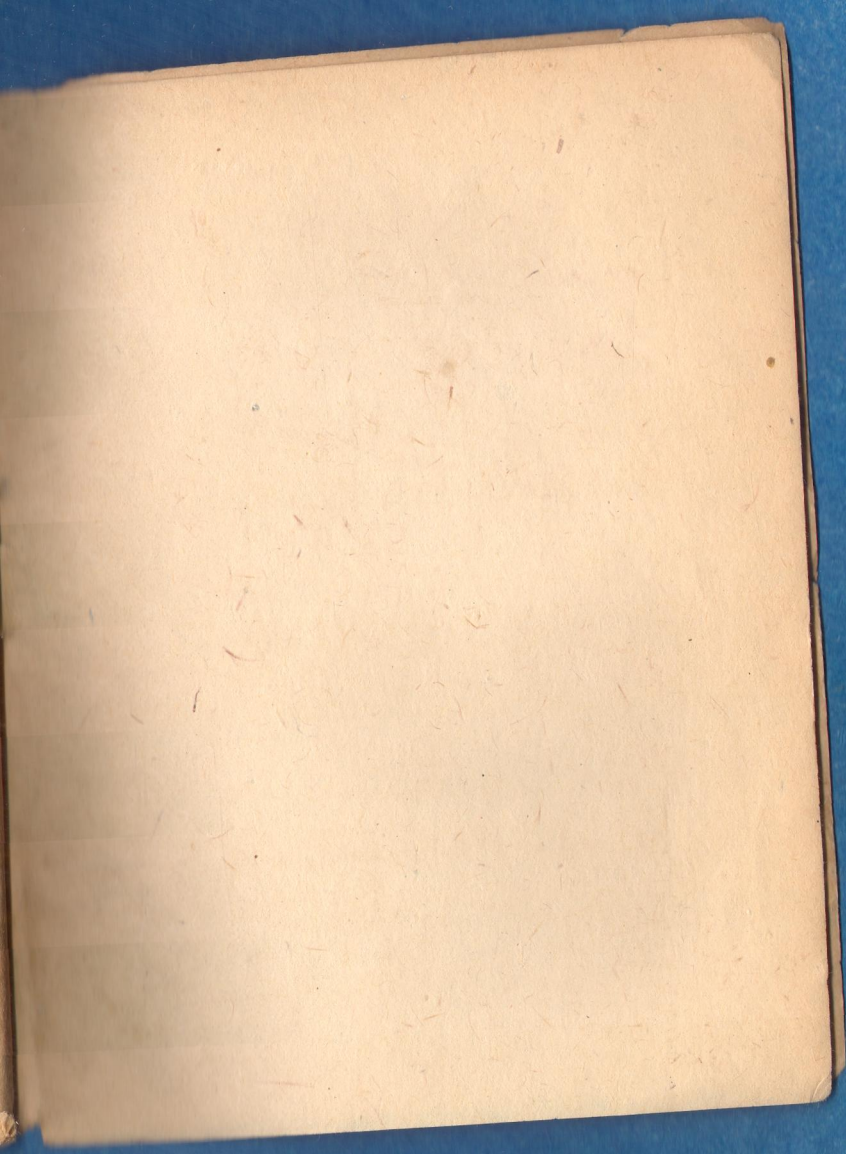
(На украинском языке).

A8714. Зам. 563. 2 $\frac{1}{4}$ друк. арк. В друк. арк. 40.000 экз.
Підписано до друку 22/V 1944 р. Тираж 5.000.

Друкарня в-ва «Московский большевик».

Ре

А. Корнейчук -

(Е

А8714. Зам. 563.
Підписано до друк:

Друкарня

